

VIII. ROMÂNIA DUPĂ 20 DE ANI ÎN NATO. BALANSARE EXTERNĂ SAU SUB-BALANSARE?

LUCIAN DUMITRESCU*

Dificultăți metodologice

E deja un loc comun faptul că cel mai dificil moment în elaborarea unei cercetări în domeniul științelor sociale este acela al construirii problemei de cercetare, moment care stabilește o cauzalitate precisă între conceptele utilizate, metodologia cercetării și metoda de cercetare. Ofer două exemple – unul scurt, altul mai lung – în legătură cu dilema construirii problemei de cercetare și dificultatea metodologică care derivă din tema de interes a textului. În primul rând, prezența României în NATO nu poate fi explorată în mod solitar. Spun asta nu doar pentru că științele sociale sunt prin definiție relaționale și că, drept urmare, un proces social nu poate fi examinat fără a-i urmări raporturile cu alte procese sociale. Ci și pentru că arhitectura de securitate a României din ultimele două decenii nu se bazează doar pe NATO. Se bazează pe o triadă de securitate formată din „parteneriatul strategic cu SUA, rolul de aliat de nădejde în cadrul NATO și o postură tot mai solidă și credibilă în cadrul Uniunii Europene”¹. O problemă de cercetare construită în raport cu triada de securitate amintită mai devreme ar putea urmări variațiile apărute – în cazul în care chiar au apărut – în comportamentul României ca membru al NATO în funcție de evoluția raporturilor poli-

* CS III dr. la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române.

¹ Nicolae Ciucă, *În slujba țării*, Editura RAO, București, 2024, p. 233.

tice dintre București și Washington, precum și dintre București și Bruxelles, fără a omite însă interacțiunea strategică Bruxelles – Washington, unamarcată de schimbări importante mai ales în al doilea mandat prezidențial al lui Donald Trump.

În al doilea rând, și acum ajung la exemplul mai lung invocat mai devreme, dacă textul de față și-ar propune să *evalueze* prezența României în NATO după două decenii, și subliniez aici verbul *a evalua*, referențialul ar trebui să fie discursul public, dominat de o narațiune prin definiție pozitivă. Vulnerabilitatea evaluărilor este că acestea sunt profund ideologizate². Cum cercetarea din relațiile internaționale și, în general, din științele sociale este preocupată de raporturile de putere dintr-o societate – cine exercită puterea, cu ce efecte, conexiunile dintre rețelele de putere interne și internaționale, potențialul impact structural al unui eveniment internațional asupra instituțiilor interne etc. –, investigația de tip evaluativ nu are legătură cu științele sociale. Sau, mai exact spus, nu are legătură cu științele sociale cu propulsie critică. Care, cu sprijinul unui pachet epistemologic specificat cu claritate, își propun să ofere o imagine (cât) mai nuanțată asupra complexității mediului politic intern și internațional, astfel încât decidentul politic să-și calibreze (cât) mai precis politicile publice. Prin urmare, pentru că se bazează pe un demers de cercetare, textul de față nu-și propune să evalueze, în termeni morali, de bine și de rău, prezența României în NATO după două decenii, ci să construiască o problemă de cercetare în legătură cu această prezență, așa cum voi sublinia mai jos.

Descrierea, în contrast cu evaluarea³, deja înseamnă un pas dincolo de determinațiile ideologice ale secunde, fără însă să fi scăpat complet de acestea. Un exemplu ar ajuta, desigur. În importanta lucrare *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, în care individualismul metodologic nu-i permite istoricului Bogdan Murgescu să observe perpetuarea în timp a structurilor de exploatare economice și politice în pofida utilizării abordării școlii de la Annales, autorul oscilează în anumite momente între evaluarea și descrierea secolului XIX. Drept urmare, și deloc surprinzător, apar considerațiile morale, în definitiv firești atunci când explicația este înlocuită de evaluare și descriere. „Or, majoritatea istoricilor consideră că bilanțul secolului al XIX-lea

² Gregor McLennan, „Sociology, Eurocentrism and Postcolonial Theory“, în *European Journal of Social Theory*, vol. 6, Nr. 1, 2003, pp. 69-86.

³ *Ibidem*.

a fost *extrem de pozitiv* (sic) pentru România“ (s.m.)⁴. Bilanțul „extrem de pozitiv“ al celor două decenii de integrare a României în NATO a fost subliniat cu vârf și îndesat de narațiunea integrării României în structurile euro-atlantice, principala narațiune care a legitimat ordinea politică din România din 2004 încoace. Deci textul de față nu-și propune să facă bilanțuri și nici evaluări. Asta fac politicienii, jurnaliștii și societatea civilă, dar nu și cercetarea cu caracter reflexiv din științele sociale. A cărei marcă este *explicația*. Abia în cazul explicației determinațiile ideologice din cazul evaluării și descrierii încep să se estompeze, fără a dispărea însă întru totul. Până la urmă, fără valori științele sociale ar fi oarbe⁵. Dar onestitatea intelectuală îi impune cercetătorului obligația de a fi conștient de valorile care îi animă investigația și de a fi clar în privința modului în care construiește problema de cercetare, precum și metodologia cercetării, înțeleasă aici ca strategie de cercetare.

Deci prima dificultate metodologică în legătură cu care am bătut apa în piua până acum este legată direct de cum abordăm cele două decenii de integrare a României în NATO fără a cădea în capcana ideologică implicată de evaluări, bilanțuri, descrieri și, evident, de discursul public cu funcție legitimizează. Răspunsul la dilema metodologică de mai sus e simplu: explorând două comportamente strategice ale României pe durată lungă. Unul formal, cât se poate de clar și numit balansare externă. Al doilea, mai puțin clar, e confirmat totuși de datele empirice prezentate în acest text. Comportamentul strategic în discuție, unul cu caracter paradoxal, se numește sub-balansare. Deci problema de cercetare pe care textul o examinează este aceea că, laolaltă cu balansarea externă, România a dezvoltat în ultimele două decenii și un comportament pe care „radarul“ discursului public nu l-a reperat integral. Este vorba despre sub-balansare. Conceptele (balansare externă și sub-balansare) sunt fundamentale pentru construirea unei probleme de cercetare. În absența conceptelor, ele având rolul de a detecta raporturile de putere dintr-o societate, se ajunge facil la false probleme de cercetare, care implică evaluări și descrieri. Prin urmare, întrebarea de cercetare a textului este aceea dacă, în ultimii douăzeci de ani, România, ca stat

⁴ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Ed. Polirom, 2010, p. 108.

⁵ Michael Burawoy, „Public Sociologies. Contradictions, Dilemmas, and Possibilities“, în *Social Forces*, Vol. 82, Nr. 4, 2004, pp. 1603-1618.

membru al NATO, a fost implicată simultan într-un comportament de balansare externă a Federației Ruse, dar simultan și într-unul de sub-balansare, care nu a dus la construirea capabilităților strategice de care România ar avea nevoie în cazul unei confruntări militare cu Rusia. Deși despre posibilitatea unei astfel de confruntări se discută în spațiul public de cel puțin un deceniu, mai precis din 2014, de la anexarea Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă.

După reliefaarea problemei de interes pentru acest text, descriu succint arhitectura textului. În a doua secțiune a textului dezvolt conceptele principale, respectiv balansare externă și sub-balansare. Explic, cu alte cuvinte, la ce se referă acestea și de ce explorarea lor implică o derulare a demersului de cercetare dincolo de „radarul” discursului public legat de prezența României în NATO. A treia secțiune oferă date empirice despre comportamentul balansării externe, în vreme ce a patra secțiune se bazează pe date care susțin ipoteza sub-balansării. Datele utilizate în acest text sunt mai ales date secundare, iar metoda de cercetare este una comparativă, de tip diacronic.

Explicarea conceptelor. Balansare externă și sub-balansare

Narațiunea publică despre prezența României în structurile euro-atlantice⁶ este „extrem de pozitivă”, ca să-l parafralez pe Bogdan Murgescu, care lipea eticheta de mai sus de bilanțul României în secolul XIX. Dincolo de faptul că această narațiune publică are funcția de a legitima actuala ordine politică din România, și că deci este prin natura ei pozitivă, o serie de aspecte cu adevărat pozitive au apărut ca urmare a integrării României în structurile euro-atlantice. Dintre acestea, discursul public insistă pe creșterea semnificativă a PIB-ului, unul de câteva ori mai mare decât cel anterior integrării în structurile euro-atlantice. Această creștere este un fapt indubitabil provocat de un alt fapt indubitabil. Este vorba despre stabilitatea politică și macroeco-

⁶ E important de subliniat că această narațiune nu a făcut vreme de aproape două decenii diferențe notabile între prezența României în NATO și prezența României în Uniunea Europeană. Nu le voi face nici eu în acest text. Dar ca urmare a Războiului din Ucraina, a Brexitului și a afirmării de către Bruxelles, mai ales sub influența Parisului, a nevoii de autonomie strategică a Uniunii Europene în raport cu Statele Unite ale Americii, tensiunile economice și strategice, deocamdată mocnite, dintre Bruxelles și Washington încep să bulverseze ordinea politică din România. Care nu pare să aibă deocamdată nici gândirea strategică, nici capacitatea administrativă și nici *leadership*-ul politic necesar pentru a proteja ordinea politică internă de aceste tensiuni.

nomică de care a beneficiat România ca urmare a integrării în structurile euro-atlantice, aspect care a stimulat fluxul investițiilor străine directe în România, în absența cărora s-ar bloca nu doar economia, ci și funcționarea statului. În lucrarea care i-a însoțit candidatura la alegerile prezidențiale din anul 2024, Nicolae Ciucă, fost prim-ministru al României și prezidențiabil al PNL, aprecia următoarele: „E suficient să reamintesc faptul că balanța noastră financiară cu Uniunea Europeană are un sold pozitiv de aproximativ 66 de miliarde de euro, ceea ce înseamnă că la fiecare euro cu care a contribuit la bugetul Uniunii, România a primit trei euro înapoi”⁷. De asemenea, prezidențiabilul PNL menționează că, în contrast cu anul 2000, când PIB-ul la paritatea puterii de cumpărare se situa în România la 26% din media Uniunii Europene, nivelul de trai ajunsese în România anulului 2024 la 80% din media UE. Cifrele prezentate de Nicolae Ciucă sunt adevărate. Deși, ca orice politician, Nicolae Ciucă elimină câteva elemente contextuale importante. În anul 2000, PIB-ul României era încă sub cel din anul 1989⁸, iar comparațiile între nivelurile de trai, echivalentul popular al prețiosului concept de PIB la paritatea puterii de cumpărare, ar trebui făcute începând cu anul 2007, când România aderă la Uniunea Europeană, pentru a observa progresul în cadrul Uniunii Europene⁹.

Deloc surprinzător, având în vedere că își propune să transforme „haosul în cosmos” printr-un exercițiu de putere tipic, discursul public al integrării euro-atlantice nu sesizează câteva efecte perverse, cu sensul de efecte nedorite, ale prezenței României de aproape două decenii atât în NATO, cât și în UE. În mod sugestiv, astfel de efecte nedorite sau astfel de neconcordanțe sunt sesizate chiar de fostul secretar general adjunct al NATO, Mircea Geoană, la rândul-i prezidențiabil la alegerile din anul 2024. Exact ca Nicolae Ciucă, și Mircea Geoană și-a lansat o carte care i-a însoțit candidatura la cea mai importantă funcție din statul român, cu precizarea că lucrarea lui Geoană nu a fost finanțată din

⁷ Nicolae Ciucă, *op. cit.*, p. 216.

⁸ Abia în anul 2002, deci după mai bine de o decadă, PIB-ul României întrece în cifre brute PIB-ul României din anul 1989. Desigur, structura PIB-ului și mai ales distribuția socială a acestuia diferă net în 2002 în comparație cu anul 1989. Indicatorii macroeconomici ca PIB-ul unei țări camuflează cu succes relațiile de putere dintr-o societate motiv pentru care comparațiile macroeconomice centrate pe PIB sunt utilizare de regulă în discursurile și cercetările tip bilanț sau tip evaluare, cu un accentuat caracter ideologic.

⁹ Pentru sublinierea contrastului, sunt acceptate și comparațiile din anii în care România nu avea calitatea de membru UE. Dar o comparație academică, spre deosebire de una politică, s-ar raporta mai degrabă la anul 2006 decât la anul 2000.

bani publici ca cea a lui Ciucă. Glumind, probabil că din acest motiv *Bătălia pentru România* reliefează câteva contradicții ale discursului public pozitiv despre integrarea euro-atlantică a României. Ce spune Mircea Geoană? „(...) în cel mai bun moment al istoriei noastre naționale – în care România este parte a UE și NATO –, ne confruntăm cu cel mai mare risc existențial din întreaga noastră istorie: dispariția lentă ca popor, dacă nu vom opri bineînțeles dezastrul demografic și exodul tinerimii noastre”¹⁰. Și Mircea Geoană continuă. După integrare, România nu a mai putut gândi cu propria minte, deși avem strategii, chiar o inflație de strategii, probabil în corelație cu inflația care afectează moneda națională la sfârșitul anului 2025. „La strategii nu ne bate nimeni. Avem chiar câte o strategie pentru orice. Capacitatea de a le pune în practică este însă submediocră”¹¹. În opinia lui Mircea Geoană, România se află deci în cel mai bun al istoriei sale și, simultan, în cel mai rău. Dincolo de discursul moral, tipic pentru un candidat politic, momentul cel mai bun este asigurat de integrarea euro-atlantică, iar momentul cel mai rău, de lipsa de capacitate administrativă a statului care, nu pare capabil să facă față unei istorii intrată într-o fază de „turbo accelerare”¹². Adrian Severin, fostul ministru de Externe al României în mandatul președintelui Emil Constantinescu și unul dintre apropiații mișcării suveraniste din România contemporană, scrie într-o lucrare apărută la finalul anului 2025 și intitulată *România și interesul național românesc în contextul dezordinii mondiale actuale* că politica externă a României a fost subordonată celei a Statelor Unite ale Americii¹³ și că, prin acceptarea Mecanismului de Cooperare și Verificare¹⁴, România s-a transformat în vasal al Uniunii Europene¹⁵.

Textul nu își propune să exploreze narațiunea publică din România despre prezența euro-atlantică a României. Și nici prezențele centrale, marginale sau extremiste ale unor autori în cadrul acestei narațiuni. Ce îmi propun însă să arăt este că România a manifestat un comportament strategic dominant ca membru al NATO, respectiv balansarea externă.

¹⁰ Mircea Geoană, *Bătălia pentru viitorul României. Gândurile unui român la vârful NATO*, Editura Litera, București, 2023, p. 11.

¹¹ *Ibidem*, p. 12.

¹² *Ibidem*, p. 15.

¹³ Adrian Severin, *România și interesul național românesc în contextul dezordinii mondiale actuale. Proiect geo-politic*, Editura Oscar Print, București, 2025, p. 12.

¹⁴ Mecanismul de Cooperare și Verificare a fost închis de Comisia Europeană în septembrie 2023.

¹⁵ Adrian Severin, *op. cit.*, p. 19.

Dar așa cum discursul public nu acoperă anumite efecte paradoxale ale integrării României în structurile euro-atlantice, balansarea externă coabitează cu un alt comportament strategic, unul paradoxal. Este vorba despre sub-balansare. *Balansarea externă* este comportamentul strategic prin care un stat încearcă să blocheze emergența unui hegemon regional. Cum? „Prin agregarea de capacități cu alte state în alianțe”¹⁶. Mai ales inițiativele strategice ale României la Marea Neagră ca stat membru al NATO, politici pe care le voi prezenta în secțiunea următoare și prin care Bucureștiul nu a dorit ca Marea Neagră să devină „lac rusesc”, așa cum afirma președintele Traian Băsescu, fac parte dintr-un comportament de balansare externă. Ca membru al NATO, România a balansat extern Federația Rusă în ultimele două decenii. O observație critică merită făcută în legătură cu definiția pe care Wohlforth a dat-o balansării externe. Wohlforth scrie în buna tradiție a realiștilor americani, care confundă frecvent *primacy*, respectiv dominația militară a Statelor Unite ale Americii, cu hegemonia. Pentru Europa Occidentală, dar și pentru Europa Centrală și de Est începând cu anul 1997, Statele Unite ale Americii s-au manifestat ca hegemon. Dar nu și pentru America Latină, o parte semnificativă a Asiei de Est și pentru Orientul Mijlociu¹⁷. România nu a perceput vreodată Federația Rusă ca hegemon, statut acordat de regulă unui centru de putere de statele care consimt la dominația militară și politică a acestuia în schimbul furnizării unor bunuri publice precum securitatea, accesul la finanțare internațională, precum și la bunurile publice globale. România, alături de marea majoritate a statelor din Europa Centrală și de Est, din Caucaz și din Asia Centrală nu au consimțit la dominația economică și militară a Uniunii Sovietice/Federației Ruse, motiv pentru care Moscova nu a acționat vreodată ca putere hegemonică în raport cu statele pe care le-a controlat militar la un moment dat. Deci prin balansarea externă în cadrul NATO, România nu a încercat să blocheze manifestarea hegemoniei Federației Ruse în Marea Neagră. A încercat să blocheze manifestarea puterii militare a Moscovei. Dacă Federația Rusă ar fi avut profil hegemonic la Marea Neagră, nu ar fi apelat la tactica „conflictelor înghețate” din regiune. Ar mai trebui spus aici că, în contrast cu balansarea externă, balansarea

¹⁶ William C Wohlforth, „Revisiting Balance of Power Theory in Central Eurasia”, în Paul, T.V., Wirtz, J. J. & Fortmann, M. (eds.), *Balance of Power. Theory and Practice in the 21st Century*, Stanford, Stanford University Press, 2004, p. 125.

¹⁷ Michael Mann, *Incoherent Empire*, Verso, London, 2003.

internă apare atunci când un stat apelează exclusiv la mijloace interne – mai ales modernizare militară și instituțională – pentru a bloca apariția unui rival regional. Balansarea internă dublată de balansare externă se traduce în *hard balancing*.

Sub-balansarea este un concept avansat de Randall Schweller și se referă la două situații. Fie un stat nu percepe o amenințare de securitate importantă – internă sau externă –, fie, deși o percepe, nu are mijloacele necesare pentru a o contracara¹⁸. Ipoteza pe care o propun, și pentru susținerea căreia ofer date în ultima secțiune a textului, este că România, ca stat membru al NATO, a perceput amenințarea de securitate reprezentată de Federația Rusă, pentru simplul fapt că NATO este despre Rusia și pentru că Federația Rusă a acționat militar în regiunea Mării Negre în 2008, 2014 și 2022. Dar din cauza unor vulnerabilități interne, România nu a avut mijloacele necesare pentru a răspunde (mai) coerent amenințării de securitate reprezentate de Federația Rusă. În *Amenințări fără răspuns. Constrângeri politice asupra balanței de putere*, Schweller discută pe larg comportamentul balansării și precizează că, din cauza sub-balansării, un stat fie nu poate evita un război, fie îl face mai costisitor¹⁹. Dezacordul dintre elite, fragmentarea elitelor, fragmentarea socială și vulnerabilitatea unui regim politic sunt cauzele interne care, autonom sau în mod combinat, pot explica sub-balansarea practică de un stat pentru o perioadă de timp mai lungă sau mai scurtă²⁰.

Balansarea externă. Inițiativele strategice la Marea Neagră ale României ca membru al NATO

E util de știut, mai ales pentru cititorul nefamiliarizat cu politicile de securitate ale României la Marea Neagră, că Bucureștiul nu a avut o viziune strategică legată de Marea Neagră în anii 1990. Cel puțin nu din punct de vedere formal, adică nu în documentele de securitate oficiale ale timpului. Nici în Strategia de Securitate din 1999, nici în Strategia de Securitate din anul 2001 nu apare Marea Neagră. Desigur, ca semnatară a Convenției de la Montreux din anul 1936, România a promovat în anii 1990, chiar dacă indirect, viziunea închisă despre Marea

¹⁸ Randall Schweller, *Amenințări fără răspuns. Constrângeri politice asupra balanței de putere*, Polirom, Iași, 2023.

¹⁹ *Ibidem*, p. 25.

²⁰ *Ibidem*, pp. 26-27.

Neagră, respectiv viziunea unei Mări Negre care să aparțină exclusiv riveranilor. În anii 1990 apăreau însă conflictele înghețate din Marea Neagră, utilizate tactic de Federația Rusă pentru a bloca extinderea NATO în regiune. Cu toate acestea, comportamentul de balansare inițiat de România față de Federația Rusă, mai ales în contextul conflictului înghețat din Transnistria, nu e decelabil în anii '90, motiv pentru care se poate spune că România a sub-balansat Federația Rusă în prima decadă după prăbușirea regimului comunist.

România devine în mod oficial stat membru al NATO în anul 2004. Doi ani mai târziu, Strategia Națională de Securitate din anul 2006 dedica un spațiu amplu Mării Negre și preciza că România are un interes strategic fundamental în legătură cu aceasta. Interesul strategic al României viza, pe de o parte, transformarea regiunii într-un spațiu democratic, de stabilitate politică și dezvoltare economică, iar, pe de altă parte, țintea la stimularea implicării regionale a NATO și a Uniunii Europene. Documentul strategic din anul 2006 consfințea schimbarea de viziune strategică a Bucureștiului la Marea Neagră. Care abandona viziunea mării închise, instituționalizată de Convenția de la Montreux din 1936, pentru a afirma viziunea mării deschise. Apărea astfel doctrina Băsescu a „internaționalizării Mării Negre”. Lăitmotivul doctrinei Băsescu a fost acela ca România, ca stat membru al NATO, să nu permită transformarea Mării Negre în „lac rusesc”. Mai exact, prin aducerea NATO și UE la Marea Neagră, Bucureștiul își propunea să balanseze extern, ca membru al acestor alianțe regionale, proiecția de putere militară a Federației Ruse asupra regiunii. În directă legătură cu această viziune, respectiv internaționalizarea Mării Negre, și cu acest comportament, respectiv balansarea externă, ar trebui citite următoarele inițiative strategice ale României la Marea Neagră, ca stat membru al NATO, inițiative care vor fi prezentate succint în cele ce urmează.

Forumul pentru Dialog și Parteneriat la Marea Neagră a fost prima inițiativă strategică lansată de România la nivel regional în calitate de stat membru al NATO. Forumul fusese anunțat chiar de Strategia Națională de Securitate din 2006, prima din mandatul președintelui Traian Băsescu. Strategia preciza obiectivul forumului, care era acela de a promova democrația și dezvoltarea economică, construirea încrederii, ranforsarea stabilității și diseminarea păcii și a prosperității în regiune. Ce spunea Strategia Națională de Securitate din 2006 despre forum era un pic diferit de ceea ce declara președintele Băsescu într-o

conferință de presă ținută cu un an înainte la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității București. Unde Traian Băsescu preciza că internaționalizarea Mării Negre viza mai ales susținerea prezenței militare și politice a aliaților României în regiune. Aspectele militare ale forumului nu apăreau deloc în Strategia Națională de Securitate din 2006. Surpriza, în cazul în care chiar putem vorbi de așa ceva, a fost că pe agenda inițială a forumului figurau chestiuni militare²¹. O astfel de agendă, dublată de absența oficială a Federației Ruse de la singurul summit al forumului care a fost organizat la București, a fost privită cu scepticism de celelalte state cu interese în regiune, state care nu doreau ca liniile de ruptură din Marea Neagră să se adâncească ca efect al agendei forumului. Drept urmare, agenda inițială a forumului a fost respinsă de participanții care au solicitat inserarea pe noua agendă a unor teme fără relevanță militară, cum ar fi de exemplu cooperarea la nivelul societății civile între statele participante. Acesta este motivul pentru care forumul a durat exact o întâlnire, autoritățile de la București propunând o viziune și un format de securitate pe care capacitățile României de la acea vreme, mai ales cele din domeniul diplomației, nu le-au putut instituționaliza și reproduce pe durata lungă.

A doua inițiativă strategică a României la Marea Neagră apărea un an mai târziu, în 2007. S-a numit *Sinergia Mării Negre* și, aspect interesant, nu a fost lansată de România, ci la propunerea României. Mai precis, Sinergia a fost menționată în cadrul Forumului din 2006, ceea ce n-a constituit deloc o surpriză având în vedere că internaționalizarea Mării Negre, doctrina de securitate a administrației Băsescu, își propunea aducerea Uniunii Europene și a Statelor Unite în regiunea Mării Negre. Pentru că România abia adera în anul 2007 la Uniunea Europeană, iar competențele birocratice ale Bucureștiului legate de Uniunea Europeană erau în curs de formare, Sinergia Mării Negre a fost propusă Comisiei Europene de către Germania, țara care prelua președinția Consiliului Uniunii Europene în 2007. În acest mod, Sinergia devenea prima strategie a Uniunii Europene legată de Marea Neagră. Una dintre vulnerabilitățile Sinergiei era tocmai vulnerabilitatea Forumului din 2006. Mai precis, agenda Sinergiei era dominată de teme militare, dintre care se distingea soluționarea conflictelor înghețate, de interes

²¹ Dan Dungaciu, Lucian Dumitrescu, „Romania's strategic initiatives in the Black Sea area: from subregionalism to peripheral regionalism”, în *Southeast European and Black Sea Studies*, 19 (2), pp. 333-351, 2019.

pentru România fiind mai ales cel din Transnistria. O altă vulnerabilitate, care explică durata scurtă de viață a acestei strategii, a fost aceea că, în mare măsură, Sinergia dubla Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră inițiată de Turcia în 1992. Nu în ultimul rând, în 2008 era lansat Parteneriatul Estic. Mai bine finanțat și bucurându-se de o susținere mai largă printre membrii „Europei Vechi“, Parteneriatul Estic a luat treptat fața Sinergiei Mării Negre, ultima rămânând în bună măsură o strategie pur formală, de setar.

A treia inițiativă regională lansată de România la Marea Neagră s-a numit *Flotila Mării Negre*, a apărut în anul 2016 și s-a soldat cu un eșec diplomatic semnificativ. Flotila Mării Negre viza constituirea unei flotile militare alcătuită din navele militare ale statelor membre ale NATO și riverane Mării Negre, respectiv România, Turcia și Bulgaria. Avea o evidentă importanță strategică în contextul anexării Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă în anul 2014. Teoretic, flotila ar fi putut balansa proiecția militară de putere a Federației Ruse asupra Mării Negre, o proiecție din ce în ce mai eficientă după anexarea Crimeei. Cum mai ales Turcia nu dorea să modifice Convenția de la Montreux din 1936, care îi conferea rol de custode al strâmtorilor Bosfor și Dardanele și îi augmenta astfel rolul strategic la nivel regional, flotila părea singura soluție de natură să balanseze militar Federația Rusă la Marea Neagră. Problema de fond, dincolo de agenda sa militară, a constituit-o o importantă gafă diplomatică. După ce Bulgaria își dăduse acordul informal pentru înființarea flotilei, iar președintele Iohannis se deplasase la Sofia pentru parafarea înțelegerii, prim-ministrul bulgar, Boiko Borisov, s-a răzgândit peste noapte, iar Bulgaria s-a retras din trilaterală cu România și Turcia. Evident, inițiativa a fost abandonată. În siajul defunctei flotile, o trilaterală militară România-Turcia-Bulgaria avea să apară totuși în anul 2024, în contextul războiului din Ucraina. Alianța se numește Inițiativa Trilaterală și are ca obiectiv operațiunile de deminare în apele internaționale ale Mării Negre efectuate de marina militară a celor trei state membre ale NATO.

Concluzia secțiunii este evidentă. Inițiativele strategice prezentate, parte a efortului României de internaționalizare a Mării Negre, fac parte dintr-un comportament strategic de durată lungă. Este vorba de balansarea externă, prin intermediul căreia România, împreună cu state membre ale NATO și cu asistența Uniunii Europene, au încercat să limiteze proiecția de putere militară a Federației Ruse în regiunea Mării Negre.

*Comportamentul de sub-balansare în raport
cu înzestrarea militară și industria de apărare*

Reamintesc că, potrivit lui Randall Schweller²², sub-balansarea apare atunci când un stat fie nu percepe o amenințare de securitate, internă sau externă, fie o percepe dar nu are mijloacele necesare pentru a-i răspunde în mod eficient, printre care mijloacele deficitare figurând solidaritatea socială și solidaritatea la nivelul elitelor. După ce în secțiunea anterioară am oferit date legate de balansarea externă a României față de Federația Rusă la Marea Neagră prin intermediul inițiativelor strategice deja precizate, în această secțiune îmi propun să ofer dovezi empirice legate de comportamentul de sub-balansare. Ce nu-mi propun e să ofer o explicație pentru acest comportament, o astfel de explicație constituind un demers distinct de cercetare.

O întrebare apare firesc. Sub-balansare în ce domeniu? Există suficiente date empirice pentru a demonstra că, în primul rând, România a sub-balansat din punct de vedere instituțional și economic ascensiunea militară a Federației Ruse. Ce vreau să spun este că, din perspectiva capacității fiscale, România colectează cele mai puține taxe la nivelul întregii Uniuni Europene, undeva în jur de 28 spre 29% din PIB²³, în condițiile în care media Uniunii Europene în materie de dezvoltare a capacității fiscale este în jurul a 42% din PIB. Nu este locul să discut aici motivele pentru care, în ultimele două decenii, capacitatea fiscală a României a rămas constant subdezvoltată în raport cu standardul Uniunii Europene. Afirm doar că, din cauza acestei subdezvoltări accentuate a propriei capacități fiscale, România va avea dificultăți în majorarea cheltuielilor pentru modernizarea militară, necesară pentru contrabalansarea influenței militare crescânde a Federației Ruse. De asemenea, fără modernizare instituțională, fără modernizare politică și fără îmbunătățirea indicatorilor legați de încrederea verticală – în instituțiile publice și în politicieni – și de încrederea orizontală – încrederea cetățenilor în persoane necunoscute, așa-numita încredere generalizată –, modernizarea militară nu este suficientă. Până la urmă, în caz de conflict militar prelungit, ceea ce contează este capacitatea statului de a mobiliza resurse, cea mai importantă fiind, evident, populația. Nu insist

²² Randall Schweller, *op. cit.*

²³ Cornel Ban, „Dependent development at a crossroad? Romanian capitalism and its contradictions”, în *West European Politics* 42 (5): 1041-1068, 2019.

nici asupra sub-balansării economice a României din ultimele două decade, întrucât discutăm până la urmă despre o economie de piață dependentă, puternic depedentă de creditorii internaționali și aflată, în materie de inovare și cercetare-dezvoltare, în subsolul lanțurilor globale de producție a valorii. Desigur, se poate vorbi și despre sub-balansare ideologică, o chestiune mult prea delicată pentru a fi dezvoltată într-o singură secțiune. Drept urmare, datele pe care le voi prezenta în cele ce urmează reliefează sub-balansarea militară a României, un comportament paradoxal în condițiile în care, după războiul din Georgia din 2008, dar mai ales după anexarea Crimeei în anul 2014, amenințarea militară a Federației Ruse în regiunea Mării Negre a fost mai mult decât evidentă. Din acest motiv a apărut și doctrina de securitate a internaționalizării Mării Negre, prin intermediul căreia o țară cu curențe importante în materie de capabilități militare ca România își propunea să aducă atât NATO cât și UE în regiunea Mării Negre pentru a beneficia de un surplus de securitate militară și economică.

O primă manifestare a sub-balansării militare a României la Marea Neagră o constituie starea capabilităților militare navale, marea lor majoritate provenind din perioada Războiului Rece. După două decenii de prezență a României în NATO și după cel puțin șaptesprezece ani de când amenințarea militară a Federației Ruse în regiune devenea de netăgăduit – așa cum s-a văzut în Războiul din Georgia din 2008 –, România continuă să dețină în mare măsură capabilitățile militare avute în momentul aderării la NATO în anul 2004. Ce s-a întâmplat în acești douăzeci din ani din perspectiva achizițiilor militare pentru întărirea securității militare la Marea Neagră? Nu prea multe lucruri. Într-un interviu acordat publicației constănțene *Cuget Liber* în anul 2019, viceamiralul Petre Zamfir afirmă în mod direct că „România nu mai are dotări, nu este apărată la Marea Neagră”²⁴. Supărarea viceamiralului provine din faptul că nu s-a mai investit în dotarea armatei, un caz clasic de sub-balansare. Sugestiv este faptul că cele patru distrugătoare cu care România a luptat la Marea Neagră în al Doilea Război Mondial fuseseră și mai bine dotate, și mai rapide decât fregatele aflate astăzi în dotarea forțelor armate române. Legat de viteza de deplasare, de 30 de noduri în cazul fregatelor Regele Ferdinand și Regina Maria, cele patru distrugătoare amintite mai devreme dezvoltau o viteză superioară, de

²⁴ https://cugetliber.ro/mobile/stiri-eveniment-aparare-cu-prastia-la-marea-neagra-avem-nave-care-trebuie-date-la-fier-vechi-si-8230-si-8221-384268#google_vignette.

36 de noduri pe oră, potrivit lui Petre Zamfir. Concluzia viceamiralului este în contradicție flagrantă cu obiectivul strategiei României de internaționalizare a Mării Negre, respectiv împiedicarea transformării acesteia în lac rusesc. „Acum, mai avem niște corvete vechi, la Mangalia, două fregate cu câte un tun, niște putoare de mine, dar mici. Așa ajunge Marea Neagră să fie lac rusesc”²⁵.

Generalul în rezervă Virgil Bălăceanu, fost reprezentant al României la Comandamentul NATO de la Bruxelles, afirmă în cadrul unui interviu acordat în luna martie a anului 2025 că industria de apărare din România „este în stadiu de supraviețuire”²⁶. Ce înseamnă asta mai exact? Înseamnă că industria de apărare din România, atât cea de stat cât și cea privată, poate produce cantități limitate de muniție pentru perioade lungi de timp. Mai precis, industria de apărare nu satisface necesarul de muniții al Armatei României nici măcar pe timp de pace. Generalul Bălăceanu precizează că motivul subdezvoltării industriei de apărare din România îl constituie lipsa investițiilor în industria de stat, din care au supraviețuit nuclee cu personal înalt calificat mai ales prin subvențiile acordate de Ministerul Economiei și mai puțin prin comenzi directe. El salută anunțatele fonduri pentru industria de apărare acordate de Uniunea Europeană, cu condiția dezvoltării unei componente naționale a industriei de apărare, a unui management complet nou și a transferului de tehnologie. În absența elementelor precizate mai devreme, „vom rămâne doar o piață de desfacere a producției de apărare a Europei, cu cheltuieli foarte mari, fără să ajungem la reabilitarea și, ulterior, consolidarea industriei de apărare, așa încât să avem o industrie de apărare viguroasă pe timp de pace, care să fie în măsură într-un timp scurt să treacă de la o industrie de apărare la o producție de război”²⁷.

În același registru, al sub-balansării în domeniul înzestrării militare și al dezvoltării industriei de apărare, Horia Răzvan-Botiș, co-vicepreședinte al NATO Industrial Advisory Group, publica în anul 2024 un raport despre situația industriei de apărare din România²⁸. E mai puțin important aici că, potrivit textului invocat, România se situa înainte de

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ https://www.stiripesurse.ro/generalul-virgil-balaceanu-demasca-toate-problemele-grave-ale-industriei-de-aparare-romanesti_3604223.html.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ <https://ziare.com/aparare-romania/investitii-armament-cugir-romarm-alocare-pib-armata-romana-2025-1924923>.

1989 în primele zece țări care exportau echipamente militare la nivel mondial, cu exporturi cifrate anual la aproximativ 700 de milioane de dolari. Ce contează este că în România contemporană doar 10% din ceea ce produce industria de apărare de stat este achiziționat de Armata României, ceea ce este un nonsens, după Botiș. În viziunea sa, principalul beneficiar al echipamentelor militare produse în țară ar trebui să fie Armata României. Același Botiș precizează că piața industriei de apărare din România a fost pierdută în proporție de 80% cu consecința înjumătățirii capacităților de producție și a reducerii cu aproximativ jumătate de miliard de dolari a profiturilor anuale derivate din vânzarea de echipamente militare.

O altă manifestare a sub-balansării României apare în materie de dezvoltare a infrastructurii rutiere. Situația este semnalată de generalul american Ben Hodges, fostul comandant al trupelor SUA în Europa. Hodges își reamintește de blocarea unui transport cu piese de schimb necesare unor vehicule militare în România. Mai precis, piesele în discuție, precum și un vehicul militar greu, nu au putut fi transportate pe șosea în România. Era vorba despre un transport peste Munții Carpați²⁹. Care a fost efectuat în cele din urmă, dar pe calea ferată. Generalul american a subliniat importanța mobilității rapide a echipamentelor militare și a trupelor NATO în vederea descurajării agresiunii rusești. „Totul ține de descurajare: rușii trebuie să vadă că noi ne putem muta trupele mai repede decât ei”³⁰. Din acest punct de vedere, capacitatea de transport, starea infrastructurii feroviare și eliminarea piedicilor diplomatice și juridice sunt esențiale, conchide Hodges.

Concluzie

Pentru explorarea unei teme precum cele două decenii scurse de la aderarea României la NATO, este nevoie de un exercițiu metodologic precis. Motivul e simplu. Bilanțurile și evaluările sunt prin definiție ideologizate și, ca atare, mai degrabă politice și mai puțin specifice cercetării reflexive. Explicațiile, deși sunt la rândul-le ancorate în premise ideologice, tind totuși să le estompeze pe acestea din urmă. Nu am oferit o explicație a sub-balansării României în materie de înzestrare militară, industrie de apărare și infrastructură rutieră în acest text.

²⁹ <https://m.ziare.com/amp/romania/exeplu-negativ-general-american-infrastructura-rutiera-blocheaza-deplasarea-trupele-nato-1932860>.

³⁰ *Ibidem*.

Am deschis însă o direcție de cercetare prin aducerea în discuție a unui comportament paradoxal. Balansarea externă a Federației Ruse de către România ca membru al NATO prin doctrina internaționalizării Mării Negre, respectiv aducerea NATO și UE în regiunea Mării Negre, este dublată de sub-balansare. Ceea ce înseamnă că, în materie de balansare a influenței militare a Federației Ruse în regiunea Mării Negre, România se bazează aproape exclusiv pe asistența oferită de NATO și foarte puțin pe propriile capacități militare.

BIBLIOGRAFIE

- Ban, Cornel, „Dependent development at a crossroad? Romanian capitalism and its contradictions“, în *West European Politics* 42 (5): 1041-1068, 2019.
- Burawoy, Michael, „Public Sociologies. Contradictions, Dilemmas, and Possibilities“, în *Social Forces*, Vol. 82, Nr. 4, 2004, pp. 1603-1618.
- Ciucă, Nicolae, *În slujba țării*, Editura RAO, București, 2024.
- Dungaciu, Dan, Dumitrescu Lucian, „Romania's strategic initiatives in the Black Sea area: from subregionalism to peripheral regionalism“, în *Southeast European and Black Sea Studies*, 19 (2), 333-351, 2019.
- Geoană, Mircea, *Bătălia pentru viitorul României. Gândurile unui român la vârful NATO*, Editura Litera, București, 2023.
- Mann, Michael, *Incoherent Empire*, Verso, London, 2003.
- McLennan, Gregor, „Sociology, Eurocentrism and Postcolonial Theory“, în *European Journal of Social Theory*, vol. 6, Nr. 1, 2003, pp. 69-86.
- Murgescu, Bogdan, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Editura Polirom, Iași, 2010.
- Schweller, Randall, *Amenințări fără răspuns. Constrângeri politice asupra balanței de putere*, Editura Polirom, Iași, 2023.
- Severin, Adrian, *România și interesul național românesc în contextul dezordinii mondiale actuale. Proiect geo-politic*, Editura Oscar Print, București, 2025.
- Wohlforth, William C., „Revisiting Balance of Power Theory in Central Eurasia“ în Paul, T. V., Wirtz, J. J. & Fortmann, M. (eds.), *Balance of Power. Theory and Practice in the 21st Century*, Stanford: Stanford University Press, 2004.
- https://cugetliber.ro/mobile/stiri-eveniment-aparare-cu-prastia-la-marea-neagra-avem-nave-care-trebuie-date-la-fier-vechi-si-8230-si-8221-384268#google_vignette.
- https://www.stiripesurse.ro/generalul-virgil-balaceanu-demasca-toate-problemele-grave-ale-industriei-de-aparare-romanesti_3604223.html.
- <https://ziare.com/aparare-romania/investitii-armament-cugir-romarm-alocare-pib-armata-romana-2025-1924923>.
- <https://m.ziare.com/amp/romania/exeplu-negativ-general-american-infrastructura-rutiera-blocheaza-deplasarea-trupele-nato-1932860>.